

คำเรียกชื่อฤดูและปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ศศิธร นิตะโมโต
โรงเรียนภาษาและวัฒนธรรม

สวัสดีค่ะ: มิตรรักนักอ่าน TPA NEWS ที่เคารพ ครั้ง
ที่แล้วเราพบกันในเดือนที่ร้อนที่สุดของปี
มาพบกันอีกทีครั้งนี้ชุ่มฉ่ำกันถ้วนหน้าเลยนะคะ ว่าด้วยเรื่องฤดู
ผู้เขียนมีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับฤดูกาล และปรากฏการณ์ธรรมชาติที่
น่าสนใจมาให้ทุกท่านได้อ่านคลอเสียงฝนกันเพลินๆ ค่ะ

“เหมันต์” “คิมหันต์” “วสันต์” “วัสสานะ” ...ทุกท่านคงเคย
ได้ยินหรือเห็นคำเหล่านี้กันมาบ้างแล้วใช่ไหมคะ บ้างก็ปรากฏใน
วรรณกรรม วรรณคดี บ้างก็เป็นชื่อคน คำเหล่านี้เป็นคำเรียกชื่อฤดู
ต่างๆ ในภาษาบาลีสันสกฤตค่ะ เราจะเรียกหรือเทียบฤดูไหนด้วย
คำใดนั้น ผู้เขียนขออ้างอิงบทความเรื่อง

“คำเรียกชื่อฤดูต่างๆ” ผู้เขียน: นางสาวชลธิชา สุขมุข ที่มา:
จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๕๖ มกราคม ๒๕๓๙
โดยสรุปดังนี้ค่ะ

คนไทยมักนำคำเรียกชื่อฤดูต่างๆ ในภาษาบาลีสันสกฤตมา
เทียบใช้แทนคำเรียกชื่อฤดูต่างๆ ในประเทศไทยอยู่เสมอ หากแต่การ
แบ่งฤดูกาลในประเทศอินเดียมีความแตกต่างจากการแบ่งฤดูกาล
ในประเทศไทย เนื่องจากลักษณะภูมิอากาศต่างกัน นอกจากนี้ ใน
ประเทศอินเดียเองยังมีการแบ่งฤดูที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่
และลักษณะภูมิอากาศอีกด้วย

คัมภีร์อิทธินันตปิฎก (บาลี) กล่าวถึงฤดูในประเทศอินเดีย
ว่า มีการแบ่ง ๒ แบบ

๑) แบ่งฤดูตามลักษณะภูมิอากาศของประเทศอินเดียทาง
ภาคตะวันออกเฉียงใต้ คือ แบ่งออกเป็น ๓ ฤดู ฤดูละ ๔ เดือน
ได้แก่ ๑. เหมันต (เหมันต์) = ฤดูหนาว ๒. คิมหาน (คิมหันต์) = ฤดู
ร้อน ๓. วสสาน (วัสสานะ) = ฤดูฝน

๒) แบ่งฤดูตามลักษณะภูมิอากาศของประเทศอินเดียทาง
ภาคเหนือ คือ แบ่งออกเป็น ๖ ฤดู ฤดูละ ๒ เดือน ได้แก่ ๑. เหมันต

(เหมันต์) = ฤดูหนาว ๒. ลีลิต (ลีลิตะ) = ฤดูหมอกหรือน้ำค้าง ๓. ว
สนต (วสันต์) = ฤดูใบไม้ผลิ ๔. คิมหาน (คิมหันต์) = ฤดูร้อน ๕. วส
สาน (วัสสานะ) = ฤดูฝน ๖. สรท (สารท) = ฤดูใบไม้ร่วง

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่อยู่ในเขตร้อนนั้น
พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายการ
แบ่งฤดูกาลในประเทศไทยไว้ว่า แบ่งตามลักษณะภูมิอากาศออกได้
เป็น ๓ ฤดู ฤดูละประมาณ ๔ เดือน ได้แก่ ๑. ฤดูหนาว (กลางเดือน
ตุลาคมถึงกลางเดือนพฤศจิกายน) ๒. ฤดูร้อน (กลางเดือนกุมภาพันธ์
ถึงกลางเดือนพฤษภาคม) ๓. ฤดูฝน (กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลาง
เดือนตุลาคม)

จะเห็นได้ว่าการแบ่งฤดูกาลในประเทศไทยนั้นคล้ายคลึงกับ
การแบ่งฤดูกาลในประเทศอินเดียภาคตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งอยู่
ในเขตรมรุม คือ มี ๓ ฤดู ดังนั้น หากจะนำคำเรียกชื่อฤดูในภาษาบาลี
สันสกฤตมาเทียบใช้แทนคำเรียกชื่อฤดูในภาษาไทย ก็สามารถเทียบ
ใช้ได้ดังนี้

เหมันต์ = ฤดูหนาว, คิมหันต์ = ฤดูร้อน, วัสสานะ = ฤดูฝน
“วสันต์” หรือ “วสันตฤดู” ที่มักจะเข้าใจผิดกันว่าเป็น ฤดูฝน
นั้น แท้จริงแล้วมีความหมายว่า ฤดูใบไม้ร่วง นั่นเองค่ะ

นอกจากคำเรียกฤดูที่กล่าวมาแล้ว ยังมีคำที่ใช้เรียก
ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เป็นเหตุให้เกิดฤดูกาลบนโลกอีก ดังต่อไปนี้

“วิษุวัต” วิถีที่เดียวได้เขียนอธิบายไว้ว่า วิษุวัต (อังกฤษ: equi-
nox) หรือ จุดราตรีเสมอภาค เป็นศัพท์ทางดาราศาสตร์ หมายถึง ช่วง
ที่ดวงอาทิตย์อยู่ในตำแหน่งตรงได้ฉากกับเส้นศูนย์สูตรของโลกพอดี
ซึ่งจะเกิดขึ้นปีละ ๒ ครั้ง หรือในหนึ่งรอบที่โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์
ความเอียงของแกนโลกจะเลื่อนมาอยู่ในระนาบที่ได้ฉากกับตำแหน่ง
ดวงอาทิตย์ ซึ่งวันนั้นกลางวันจะเท่ากับกลางคืน

ข้อมูลทางดาราศาสตร์ระบุว่า ในหนึ่งปี โลกจะโคจรรอบ
ดวงอาทิตย์เป็นวงรี จึงมีระยะห่างจากดวงอาทิตย์ไม่เท่ากัน เมื่อ

เปรียบเทียบความแตกต่างของระยะทางใกล้-ไกลในการโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ ถือเป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก ไม่มีผลต่อการเกิดฤดูกาล แต่ที่แกนหมุนของโลกเอียงทำมุม ๒๓.๕ องศา กับระนาบวงโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ พื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกจึงรับแสงอาทิตย์ได้ในปริมาณไม่เท่ากัน ส่งผลให้มีอุณหภูมิต่างกัน รวมถึงมีระยะเวลากลางวัน และกลางคืนที่ต่างกันด้วย เป็นเหตุให้เกิดฤดูกาลขึ้นบนโลก จะสังเกตได้ว่าในฤดูร้อนเวลากลางวันจะยาวกว่ากลางคืน ดวงอาทิตย์จะขึ้นเร็ว และตกช้า ส่วนในฤดูหนาว เวลากลางคืนจะยาวนานกว่ากลางวัน ดวงอาทิตย์จะขึ้นช้า และตกเร็ว

ในรอบ ๑ ปี เกิดปรากฏการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขึ้น-ตกของดวงอาทิตย์ ดังนี้

๑) วันวสันตวิษุวัต (วะ-สัน-ตะ-วิ-สุ-วัต) (Vernal Equinox)

ในปี ๒๕๖๒ ตรงกับวันที่ ๒๑ มีนาคม เป็นวันที่ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงไปทางเหนือมากที่สุด และตกทางทิศตะวันตกเฉียงไปทางเหนือมากที่สุด ส่งผลให้ช่วงเวลากลางวันเท่ากับกลางคืนพอดี นับเป็นวันที่ประเทศทางซีกโลกเหนืออย่างเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิ ส่วนซีกโลกใต้เข้าสู่ฤดูใบไม้ร่วง

๒) วันครีษมายัน (ครี-ด-สะ-มา-ยัน) (Summer Solstice) ใน

ปี ๒๕๖๒ ตรงกับวันที่ ๒๑ มิถุนายน เป็นวันที่ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงไปทางเหนือมากที่สุด และตกทางทิศตะวันตกเฉียงไปทางเหนือมากที่สุด ส่งผลให้ช่วงเวลากลางวันยาวที่สุดในรอบปี สำหรับประเทศทางซีกโลกเหนือ นับเป็นวันที่ย่างเข้าสู่ฤดูร้อน ส่วนประเทศทางซีกโลกใต้ช่วงกลางวันจะสั้นที่สุดในรอบปี นับเป็นวันที่ย่างเข้าสู่ฤดูหนาว

๓) วันศารทวิษุวัต (สา-ด-ทะ-วิ-สุ-วัต) (Autumnal Equinox)

ในปี ๒๕๖๒ ตรงกับวันที่ ๒๓ กันยายน เป็นวันที่ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงไปทางเหนือมากที่สุด และตกทางทิศตะวันตกเฉียงไปทางเหนือมากที่สุด ส่งผลให้ช่วงเวลากลางวันเท่ากับกลางคืนพอดี นับเป็นวันที่ประเทศทางซีกโลกเหนืออย่างเข้าสู่ฤดูใบไม้ร่วง ส่วนซีกโลกใต้เข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิ

๔) วันเหมายัน (เห-มา-ยัน) (Winter Solstice) ในปี ๒๕๖๒

ตรงกับวันที่ ๒๒ ธันวาคม เป็นวันที่ดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกเฉียงไปทางใต้มากที่สุด และตกทางทิศตะวันตกเฉียงไปทางใต้มากที่สุด

ที่สุด ส่งผลให้ช่วงเวลากลางวันสั้นที่สุดและกลางคืนยาวที่สุดในรอบปี หรือที่คนไทยเรียกว่า “ตะวันอ้อมข้าว” สำหรับประเทศทางซีกโลกเหนือ นับเป็นวันที่ย่างเข้าสู่ฤดูหนาว ส่วนประเทศทางซีกโลกใต้ช่วงกลางวันจะยาวที่สุดในรอบปี นับเป็นวันที่ย่างเข้าสู่ฤดูร้อน

ทั้งเรื่องภาษา ฤดูกาล และปรากฏการณ์ธรรมชาติที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นเรื่องที่น่าสนใจทั้งนั้นเลยใช่ไหมคะ วัสดุานฤดูนี้ยังอีกยาวนาน ขอให้ผู้อ่านทุกท่านระวังรักษาสุขภาพกันด้วยนะคะ แล้วพบกันใหม่คะ

ที่มาข้อมูล

สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ Fan Page. (๒๕๖๒). 21 มีนาคม

นี้ กลางวันยาวเท่ากับกลางคืน. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/NARITpage/posts/2266664573397144?__tn__=K-R%20 เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (๒๕๓๙). คำเรียกชื่อฤดูต่างๆ . สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=คำเรียกชื่อฤดูต่างๆ> เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒.

วิกิพีเดีย. (๒๕๖๑). วิษุวัต. สืบค้นจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/วิษุวัต> เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒.

Kapook. (๒๕๖๒). 21 มีนาคม 2562 วันวสันตวิษุวัต รอมชมจันทร์

เต็มดวง กลางวันยาวเท่ากับกลางคืน. สืบค้นจาก <https://highlight.kapook.com/view/185491> เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒.

ภาพประกอบ

สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ Fan Page. (๒๕๖๒). 21 มีนาคม

นี้ กลางวันยาวเท่ากับกลางคืน. สืบค้นจาก https://www.facebook.com/NARITpage/posts/2266664573397144?__tn__=K-R%20 เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒.

การเคลื่อนที่ของโลกรอบดวงอาทิตย์บนระนาบสุริยะวิถี

